

I.

Урукку хаһыаттары арийталаан көрдөхө, Н. Рыкунов «Ленин суола» хаһыакка литсотруднигынан аныабыттан айар дьобурдаахтар айымнылар, хото хоһоонор, элбэхтик бэчээттэммитэр. Сив Ядрев, Галина Ильина, Афанасий Шестаков, Иван Бубякин, Сэмэн Эльскэй, Василий Майскай, Григорий Корякин курдук автордары сэргэ очолорго эдэрдер Степан Овчинников, Юрий Потапов, Павел Сыроватский, Иннокентий Елисеев; арыый хойутуу Калистрат Еремеев, Александр Дунаев, Мария Елисеева, Ким Абрамов, Анна Парникова, Афанасий Прокопьев, Василий Ушницкай, Макар Жирков балайда суруйан, билгинин дьон биллинигин толору ылбыт автордар буолаллар. Уопсайынан, бэйэ-бэйэлэригэр үөрэнсэн, элбэх киһи айарга боруобаланан көрбүттэр да, сорох автордар көстөн иһэн, олох «сүтэн» хаалбыттар (холобуур: Клим Ильин, Виктор Шапошников, Н. Данилов, Николай Петров уо.д.а.).

Айарга-суруйарга Николай Михайлович ханнык эмит да буоллар сабы-

**Үтүмүн үчүгүм,
Үйлээх кинигэни
бааран туран
Уолун Калистрат.
11.02.94 Аппаанын.**

II.

«Ленин суола» хаһыакка автордар айымнылар «Литературнай мунук», «Ленин суола» субютаабы түһүлгэтэ, «Сага ааттар», 1978 сылтан «Аабааччылар айымнылар» дьин рубрикаларынан кээкс сыллар усталаарыгар бэчээттэнэн испиттэр. Онтон 1979 сыл олунньу 3 күнүттэн «Аабааччылар айымнылар» дьин эмблема олохтоммут. Ол кэнниттэн эмиз атын ойуулаах эмблема баар буола сылдыбыт.

Т. Хальев «Ленин суолугар» 1984 с. тохсунньу 26 күнүгэр маньк суруйбут: «Ленин суола» хаһыат иһинэн үлэлиэхтээх «Отуу уота» дьин литературнай түмсүү чилиэннэрэ муһуннар. Литературага сана холонооччулар бу түмсүүлэрин тэрийдилэр, түмсүү советын талпылар...». Ити түмсүүгэ бэлэмнэнэн быһылаах (мин сабадалаанын — Е.Р.), Николай Михайлович биер лискэ 20

Көтөн-даһан ис улам.

III.

Мин бу суруйуубун олох да суруйуу суох этим. Ону баара, алтынны 16 күнүгэр 1986 с. буолбут литературнай түмсүүлэр сапайааччыларын биер күннээх республикатаабы семинары былааныгар «Об опыте работы п/о «Отуу уота». Рыкунов Н.М. — руководитель п/о Намского р-на» дьин уон мүнүгүтлээх исти туспа строкаан сурулпа сылдыар. Кырдыкпынан эттэхпинэ, улаханник үөрдүм уонна түбүк бөбөбө түстүм!

Семинары Саха сирин суруйааччыларын союһа уонна комсомол обкома тэрийэн ыыппыттар. Былаанга суруллубутунан, «О задачах литобъединений по формированию творческой активности молодых писателей» дьин чаас агардаах сүрүн дакылааты комсомол обкомун аһар ычачт советын солбуяаччы председател Н.А. Лугинов онгорбут, «Литературные объединения — школа воспитания молодых литераторов» — суруйааччылар союзтарын секретаря С.И. Тарасов уон бэс мүнүгүтлээх эби дакылааттаабыт. Семинарга суолта бээрэн, үрдүк таһынаахтык

«ОТУУ УОТУ» ТУЛА...

дыаллаабыт, көх-нэм буолбут буолуохтаах. Ол курдук бэйэтин айымнылар үксэ Нам сиригэр-уотугар айыллан, хаһыакка бэчээттэнэллэрэ. Студенныыр сылларыттан айар талааннааба биллиниллибит, республика хаһыаттарыгар, «Хотугу сулуска» элбэхтик бэчээттэммит, кинигэлээх, литература теориятын билбэхтээр тыл уонна литература үөрэхтээх буолан, редакцияга кэлэр хоһооннору кини көрүүтүнэн, бэрэбиэркэтинэн таһаарытара саарбахтаммат. 1965 с. «Сергей Есенин уонна Анемподист Софронов», 1969 с. «Таллан Бүрү маастарыстыбатын сорох уратыларын туһунан» суруйтаабыт литературнай ыстатыйалара сорох сабалаан эрэр айааччыларга сонун буолбута буолуо. Ст. Овчинников, М. Семенов, Н. Данилов, Г. Дьаханааньскай хоһоонноругар сүбэ бэрээдэгинэн «Күөрэгэй тобо ылпырыый!» (1966 с.) дьин критическэй ырытыы онортообут, оттон «Поэзия — төлөн! Поэзия — үлэ!» дьин дириг ырытыыны Сэмэн Эльскэйгэ анаабыт. Онон маньк таһынаах, балайда бэлэмнээх киһи оройуонун айар дьонугар, хоһоонньуттарга, бас-көс, сүбэтиг буоллаба, түмүстэхтэринэ дабаны, литературнай бизэрдээргэ дабаны ылпыктаах тылы-өһү этэн, дьонун түмэн, санааларын тутан эрдэбэ. Сорохтору, кизгэ собустук аан тыллаан, хоһооннорун бөлөбүн бэчээттээн, аабааччыларга кизгэ биллиниһтири, ыалдыттар үгэстээх эбит. Оннук «маанылааммытар» ортолоругар Мария Елисеева, Калистрат Еремеев, Иннокентий Елисеев, Ким Абрамов, Софья Михайлова уо.д.а. бааллар.

Автордарыт ситэн-хотон, уонча киһи кинигэлээхтэр, сорохторо хастыы да. Анна Парникова дьингээх суруйааччы буолбута. Улуус ытык кинигэ Василий Ушницкай — Сэки хас да кинигэ автору буоларын таһынан Нам улуунун «Өрөгөй ырыатын» айбыта, кириитикээс хотулаахтык ылсан суруйар айар үлэтиг. Икки кинигэ автору Макар Жирков мыңдыр суруйуулара өрүү күүтүлээхтэр. Төгүрүк өттүнэн талааннаах Александр Дунаев үрдүк чылчаага тахсара буоллар дьин баба санаалаахпын. Хаһыакка хайапарыттан да ордук элбэхтик бэчээттэммит, хас да хоһооно ырыа буолбут кинигит Юрий Потапов — Саргыт кинигэтин бары да ээр-сэмээр кэтээбит.

Бу уонча автор кинигэлэрэ тахсытыгар Николай Михайлович туох да сыһыана суобун иһин, кинилэр хоһооннорун бастакы «сүрэхтэнитигэр», аабааччыларга тарбанытыгар оруолун мээлдэспэт буолуохтаахтар. Ол да иһин кинини кытта алтыспыттар «Убайым» (К. Еремеев, Г. Спелцов — Дьинэрэгэй, А. Дунаев), «Эн үөрэнээччиг, итиллээччиг» (П. Харитонов — Ойку — суруйааччы), «айар үлэм аҕата» (И. Пестряков — худуоһунуку), «атын сүбэлэтэр, көмөлөһөр киһим суох» (Ст. Овчинников), Василий Ушницкай — Сэки «айар үлэбэ көбүлээбитэ», С. Михайлова «үтүөкэн кэрэ киһиэхэ махталым мунгура суох» дьин махталлаах тылары кини аатыгар этэн-суруйан тураллар. Ити кини сабыдыалын, көмөтүн чачы-бааччы биллини!

ССРС Журналистарын союһун чилиэнэ Калистрат Дмитриевич Еремеев бастакы хоһооно 1975 с. Николай көрүүтүнэн «Ленин суолугар» тахсыбыта. «Тохсунньу оһуора» кинигэтин (редактора Н. Рыкунов) маньк суруктаан бизэриг:

**«Көх-нэм буолбут,
Көлөһүгүн тохтут,
Билсэр кинибэр
Бэйиэт убайбар
Николай Рыкуновка**

киһини хара паастанан суруйан испиһэхтээбит. «Совет састааба» дьин суруйан баран (эмиз хара паастанан) түөрт киһи аатын суруйбут, онтон биер киһини сопулт, күөх паастанан эбин үс киһи аата суруллубут. Онон совет састаабыгар алта киһи: Рыкунов Н.М., Бубякин И.А., Замятин Т.И., Ядрев С.П., Сивцев И.Е., Дьяконов М.Н. — кирибит.

«Отуу уота» түмсүү рубрика хаһыакка 1984 с. олунньу 9 күнүгэр олохтоммут. Т.И. Замятин «Эйэ, дьол туһугар» хоһоонунан, Виктор Шапошников «Тутуллуу» сценкатынан ити сага олохтоммут рубрика бастакы ыалдыттарынан буолбуттар.

Ити күн «Отуу уотун» уочараттаах занятиета редакцияга буолбутун туһунан «Отуу уотун» тула дьин информация 1984 с. олунньу 14 күнүгэр суруллубут. Варвара Абрамова, Аким Гоголев түмсүүнү биһириппэлэрин туһунан эпиттэр, суруйааччы Н. Лугинов кытыыны ылбыт. Литература араас бопуруостарыгар санааларын атастаспыттар. Аныгы занятиета Калистрат Еремеев айымныларын дьүүлүһүн былааннамыттар.

Түмсүү билгин туттулпа сылдыар эмблематын Саха республикатын культуратын үтүөлээх үлэһитэ Михаил Романович Петухов онгорбутун 1989 с. балаан ыйын 9 күнүгэр хаһыакка таһаарыттар. Онон түмсүү «Отуу уота» аата 1984 с. сүрэхтэммит, оттон эмблема 1989 с. онорллубут. Көстөрүн курдук ити аат, ити эмблема өр итигээтэнэн, элбэх сыймай, талы кэнниттэн күн бүгүнүгэр дьэри бигэтик олохсуйан кэллэ. Итинтэн ыла «Отуу уотун» тула, «Отуу уотун» сылааһыгар дьин ааттаан олохтоох да, ыалдыт да автордар бары көбүһэ-көбүһэ утуу-субуу бэчээттэнэллэрин аахтаһыт аҕай. Аны 1984 с. атырдыах ыйын 4 күнүгэр И. Бубякин «Отуу уота», Г. Ильина «Отуу уота» түмсүү дьин хоһооноро күн сирин көрбүттэрэ. Галина Алексеевна хоһооно бу баар:

«ОТУУ УОТА» ТҮМСҮҮ

**«Отуу уота» түмсүү —
Олох суолун токуу
Уйгу газтыын тэбис-тэнгэ
Быйыл Намга тэрилиннэ.**

**Аны дьэ тигиһиччи
Ылчата сүрүбэр уматтын
Айар талаан нэинитин,
Ыра туолар үөрүүтүн.**

**Өбүгэбит көмүлүөгэ
Умайара күө-бааччы,
Ол тэнэ күөдүйүөгө
Олоххо дьобур чаччы.**

**Баба санаа ыратынан
«Отуу уота» умай, умай
Көмүс бөрүө суолунан**

ыыппытара былаантан көстөр, ол курдук филологическай наука доктор Д.Е. Васильева, драмтеатр кылабынай режиссера А.С. Борисов, суруйааччы, «Сэргэлээх уоттара» түмсүү сапайааччыта Е.П. Шестаков-Эрчимэн 15-20 мүнүгүт иһинэн онгорбуттар. Эбиэт иһинээбэ кэмгэ Мирнэй, Геронгри, Амма, Нам түмсүүлэрэ 10-нуу мүнүгүтэ иһигэр үлэлэрин кэлсээбиттэр. Эбиэт кэнниттэн тобус оройун түмсүүлэрин барыларын холбуу тутан «Обмен опытом (участвуют руководители л/о Горный, Кобякский...)» исти буолбут. Салгыы «Эдэр коммунист» хаһыат төгүрүк остуол тэрийбит. Семинарга үс разделлаах литературнай түмсүү балаһыаньатын ылыммыттар.

«Отуу уотун» үлэтин туһунан республика телевидениетэ аһаҕас эфиринэн Семен Ермолаев сапайан ыһытынан бизри онгорбута. Бизри табыллыбытыттан Семен Ермолаев бэйэтэ да олус үөрбүт этэ. Ол курдук Александр Дунаевтыын хоһоонун аабыгар көрдөспүтүгэр, «Аабаарбар тылын умнааччыбын, онон ылпыам», — дьин гитаратын ылан, хоһоонугар айбыт ырыатын ылпаан турар. Оччотоого эдэр суруйааччылар барыларын таптааах эдиһидэрэ суруйааччы Анастасия Савинова Сыромятничкова ити бизринин түбэһэ көрөн, олус сөбүлээбитин билэрбит уонна эбэрээтэбит этэ. Ити сырыларыгар Софрон Петрович Данилов приемнаабытын, алгыс тылын эпититин, илии тутуһун арахсыбыттары кэрэ кэлсээн онгостон кизн тутта ахталлара, ахтыллар дабаны. Онон Николай Рыкунову түмсүү сапайааччытын быһытынан үлэтин бэлэтиги көрбүттэр эбит дьин туох да арбааһына суох сыана быһыахха сөп.

1986 с. ахсынны 13 күнүгэр уочараттаах занятиеларыгар сылдьан чилиэнэр хаартыскага түспүттэрэ баар. Ити меропряттыга сылдьан, Василий Майскай, Афанасий Дьяконов кытас автобиографияларын суруйан бизэригэр. «Тулук хаара» мелодистар холбоһуктары кытта үксүч биригэ апыһан, айан сылдыбыттарын 1984 с. ахсынны 15 күнүгүтэ биригэ муньахтаабыт хаартыскалар кэлсирин.

«Эгисилэ» хаһыат олунньу 11 к. 1995 с. нүөмэригэр Николай Михайлович строкалары суруйбут: «Отуу уота — олох уота. Отуу уота — дьонум кута. Сабаламмыта бу мантан Сир устун олох Хардыһылаан. Араас дойдуга аанын аһан Айаннаабыта аал буолан, Отуу уота — олох уота! Ас аһатан, алгыс албаан, Ааттаһан, сизэр-туом туоннаран, Отууланар отчут-масчыт, Отууланар булчут-алчыт! Бу Николай Михайлович бүтэһик строкалары!

Евдокия РЫКУНОВА